

Реформування місцевого самоврядування в Україні як інституційна основа реалізації державної регіональної політики

Ковбас Ігор Васильович¹, Яремчук Тетяна Олександрівна²

Опубліковано	Секція	УДК
10.01.2026	Право	342.25; 332.1; 341.1

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18379484>

Анотація. У статті здійснено науковий аналіз процесу реформування місцевого самоврядування в Україні як ключової інституційної основи реалізації державної регіональної політики в умовах децентралізації публічної влади. Обґрунтовано, що ефективність сучасної державної регіональної політики безпосередньо залежить від рівня спроможності територіальних громад та органів місцевого самоврядування виконувати функції стратегічного планування, управління розвитком територій і надання якісних публічних послуг. Доведено, що перехід до моделі сервісної держави зумовлює необхідність поглиблення децентралізаційних процесів, чіткого розмежування повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також посилення фінансової та організаційної автономії громад.

У роботі проаналізовано основні інституційні проблеми сучасної системи територіального публічного адміністрування, зокрема інституційний дуалізм у взаємовідносинах місцевих державних адміністрацій і органів місцевого самоврядування, що призводить до дублювання повноважень та зниження ефективності публічного адміністрування на регіональному рівні. Особливу увагу приділено ролі Законів України «Про засади державної регіональної політики» та «Про місцеве самоврядування в Україні» у формуванні нормативно-правового механізму участі органів місцевого самоврядування в реалізації регіональної політики, а також їх взаємодії у сфері стратегічного та програмного планування розвитку територій.

Досліджено значення фінансової децентралізації та міжбюджетних відносин як інструментів зміцнення економічної спроможності територіальних громад і подолання регіональних диспропорцій. Обґрунтовано доцільність упровадження інноваційних інструментів управління регіональним розвитком, зокрема стратегій розумної спеціалізації, проектного менеджменту та розвитку інноваційних екосистем на засадах партнерства між владою, бізнесом, науковими установами та громадянським суспільством.

Окремий акцент зроблено на зростанні ролі органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану, коли саме на місцевому рівні зосереджені ключові функції із забезпечення безпеки населення, захисту критичної інфраструктури та підтримання життєстійкості територій. Проаналізовано значення проекту змін до Конституції України щодо децентралізації влади як інструменту інституційного закріплення

¹ доктор юридичних наук, професор, Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича, <https://orcid.org/0000-0001-7039-1586>

² магістр права

реформи та формування сталої моделі територіальної організації публічного адміністрування. Зроблено висновок, що подальше поглиблення реформи місцевого самоврядування є необхідною умовою підвищення ефективності державної регіональної політики, забезпечення сталого розвитку регіонів та зміцнення національної єдності України.

Ключові слова: місцеве самоврядування; державна регіональна політика; децентралізація; територіальні громади; регіональний розвиток.

Annotation. The article provides a scholarly analysis of the process of reforming local self-government in Ukraine as a key institutional basis for the implementation of state regional policy under conditions of decentralization of public authority. It substantiates that the effectiveness of contemporary state regional policy directly depends on the capacity of territorial communities and local self-government bodies to perform the functions of strategic planning, territorial development management, and the provision of high-quality public services. It is demonstrated that the transition to a service-oriented state model necessitates further deepening of decentralization processes, clear delineation of powers between state authorities and local self-government bodies, as well as strengthening the financial and organizational autonomy of communities.

The study analyzes the main institutional problems of the current system of territorial governance, in particular the institutional dualism in relations between local state administrations and local self-government bodies, which leads to duplication of powers and a decrease in the effectiveness of public administration at the regional level. Special attention is paid to the role of the Laws of Ukraine “On the Principles of State Regional Policy” and “On Local Self-Government in Ukraine” in forming the regulatory and legal framework for the participation of local self-government bodies in the implementation of regional policy, as well as their interaction in the field of strategic and program-based territorial development planning.

The significance of fiscal decentralization and interbudgetary relations as instruments for strengthening the economic capacity of territorial communities and overcoming regional disparities is examined. The expediency of introducing innovative instruments of regional development management is substantiated, including smart specialization strategies, project management, and the development of innovative ecosystems based on partnerships between public authorities, business entities, academic institutions, and civil society.

Particular emphasis is placed on the increasing role of local self-government bodies under conditions of martial law, when key functions related to ensuring public safety, protecting critical infrastructure, and maintaining territorial resilience are concentrated at the local level. The article analyzes the importance of the draft amendments to the Constitution of Ukraine concerning decentralization of power as an instrument for institutional consolidation of the reform and for shaping a sustainable model of territorial organization of public administration. It is concluded that further deepening of local self-government reform is a necessary prerequisite for enhancing the effectiveness of state regional policy, ensuring sustainable regional development, and strengthening the national unity of Ukraine.

Keywords: local self-government; state regional policy; decentralization; territorial communities; regional development.

Вступ

Постановка проблеми. Актуальність дослідження реформування місцевого самоврядування в Україні як інституційної основи реалізації державної регіональної

політики визначається об'єктивною потребою у формуванні ефективної системи публічної влади, здатної забезпечити сталий розвиток територій і належний рівень життєдіяльності територіальних громад. Реалізація сучасної державної регіональної політики орієнтована на збалансований соціально-економічний розвиток та гарантування державних соціальних стандартів незалежно від місця проживання населення, що безпосередньо пов'язано з рівнем спроможності територіальних громад як базових суб'єктів місцевого самоврядування. Перехід до моделі сервісної держави зумовлює необхідність наближення публічно-владних рішень до громадян, що потребує поглиблення процесів децентралізації та деконцентрації владних повноважень. У цьому контексті інституційне посилення місцевого самоврядування набуває значення ключового чинника реалізації державної політики регіонального розвитку.

Аналіз сучасного стану системи територіального адміністрування свідчить про наявність інституційних диспропорцій, зумовлених надмірною централізацією публічної влади та недостатньо чітким законодавчим розмежуванням повноважень між органами місцевого самоврядування і місцевими державними адміністраціями. Зазначені обставини спричиняють дублювання функцій, виникнення колізій і зниження ефективності прийняття рішень на регіональному рівні. Особливої уваги потребує проблема функціонування обласних і районних рад, які не наділені власними виконавчими органами, що обмежує їхню реальну самостійність та зумовлює залежність від державної виконавчої вертикалі. Вивчення шляхів усунення зазначеного інституційного дуалізму та впровадження принципу субсидіарності є необхідною передумовою формування збалансованої моделі багаторівневого публічного адміністрування.

Формування спроможних територіальних громад, зокрема в умовах запровадження прямих міжбюджетних відносин, потребує наукового осмислення як інструмент подолання регіональних диспропорцій та активізації місцевого розвитку. Об'єднані територіальні громади набувають статусу ключових суб'єктів акумулювання фінансових, кадрових та організаційних ресурсів для реалізації програм соціально-економічного розвитку і створення сприятливого інвестиційного середовища. Інституційна здатність органів місцевого самоврядування до стратегічного планування, застосування програмно-цільового методу та впровадження проектного адміністрування є визначальним чинником підвищення якості муніципальних послуг і конкурентоспроможності територій у ринкових умовах.

Додаткової значущості досліджуваній проблематиці надають євроінтеграційні пріоритети України та виклики, спричинені збройною агресією і запровадженням воєнного стану. Забезпечення відповідності національної системи місцевого самоврядування стандартам Європейської хартії місцевого самоврядування та принципам належного врядування є обов'язковою умовою демократичного розвитку держави. В умовах воєнного часу органи місцевого самоврядування виконують критично важливі функції у сфері забезпечення безпеки населення, захисту об'єктів критичної інфраструктури та підтримання безперервності життєдіяльності громад. Зазначене обумовлює необхідність завершення реформи шляхом конституційного закріплення децентралізаційних засад та розроблення Муніципального кодексу України, що має стати нормативною основою післявоєнної відбудови та повноцінної інтеграції України до європейського простору місцевої демократії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наукова розробка проблеми реформування місцевого самоврядування в Україні як інституційної основи реалізації державної регіональної політики спирається на ґрунтовний доробок як класиків вітчизняної думки, так і сучасних дослідників. Витоки ідей самоврядності та

муніципального розвитку аналізувалися в працях М. Грушевського, М. Драгоманова, І. Франка та інших видатних діячів, тоді як сучасний етап реформування отримав детальне висвітлення в роботах О. Батанова, В. Борденюка, В. Воротіна, В. Куйбіди, О. Лазор, В. Мамонової та багатьох інших фахівців. Дослідниками детально охарактеризовано особливості функціонування системи місцевого самоврядування, конституційно-правовий статус територіальних громад та органів муніципальної влади, а також принципи децентралізації, деконцентрації та субсидіарності, закладені в Європейській хартії місцевого самоврядування. Значна увага в наукових публікаціях приділяється інституційному дуалізму та проблемам розмежування повноважень між місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування на регіональному та субрегіональному рівнях, що призводить до дублювання функцій та виникнення конфліктів компетенції.

Попри значну кількість теоретичних напрацювань, стрімкі зміни правового поля та сучасні суспільно-політичні виклики зумовлюють необхідність подальшого поглибленого вивчення цієї проблематики. Сучасні дослідження акцентують увагу на формуванні спеціалізованих систем підтримки місцевого розвитку, впровадженні інноваційних інструментів публічного адміністрування, таких як стратегії розумної спеціалізації та електронне врядування, що сприяють створенню стійких інноваційних екосистем у регіонах. Окремим важливим вектором наукових розвідок стала оцінка стійкості та ролі органів місцевого самоврядування у забезпеченні безпеки регіонів в умовах воєнного стану, зокрема щодо відновлення пошкодженої інфраструктури та взаємодії з військовими адміністраціями. Науковці констатують, що незважаючи на сформовану базу, питання фінансової автономії громад, подолання регіональних диспропорцій та оптимізації адміністративно-територіального устрою залишаються дискусійними і потребують розроблення нових методологічних підходів для ефективної реалізації державної регіональної політики. Таким чином, актуальність теми підсилюється потребою в гармонізації вітчизняного законодавства із європейськими стандартами та практичною необхідністю формування спроможних територіальних громад як фундаменту стабільності держави в умовах децентралізації/

Мета статті. Метою дослідження є здійснення комплексного наукового аналізу процесу трансформації місцевого самоврядування в Україні як базової інституційної передумови ефективної реалізації державної регіональної політики, спрямованої на забезпечення сталого розвитку територій та підвищення рівня життя населення. Досягнення зазначеної мети зумовлене об'єктивною необхідністю переходу до децентралізованої моделі публічної влади, яка забезпечує наближення публічно-владних рішень до громадян, підвищення якості муніципальних послуг та їх відповідність європейським стандартам. У межах дослідження передбачається теоретичне та прикладне осмислення ролі територіальної громади як первинного суб'єкта місцевого самоврядування і ключового елемента демократичного устрою, а також визначення оптимальних механізмів взаємодії між державою та регіонами на засадах координації та партнерства. Реалізація поставленої мети потребує системного перегляду підходів державної політики у сфері міжрівневих відносин, що має принципове значення для зміцнення національної безпеки, збереження людського потенціалу та забезпечення економічної стійкості держави в умовах сучасних кризових викликів.

Для досягнення визначеної мети дослідження передбачається вирішення комплексу взаємопов'язаних завдань, спрямованих на аналіз конституційно-правового статусу регіональних рад та їх ролі в системі територіальної організації влади, зокрема з позицій подолання інституційного дисбалансу у відносинах з місцевими державними адміністраціями. Значну увагу приділено дослідженню впливу процесів децентралізації

на формування інноваційних екосистем у регіонах, у тому числі шляхом впровадження стратегій розумної спеціалізації та використання інструментів проектного адміністрування в діяльності органів місцевого самоврядування. Окремим напрямом дослідження є аналіз механізмів посилення фінансової самостійності територіальних громад і обґрунтування прозорих підходів до розподілу податкових надходжень з метою зменшення регіональних диспропорцій. Крім того, у роботі передбачається оцінка ефективності діяльності органів місцевого самоврядування у сфері забезпечення безпеки населення та захисту об'єктів критичної інфраструктури в умовах воєнного стану, а також розроблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо завершення реформи шляхом гармонізації національного законодавства з положеннями Європейської хартії місцевого самоврядування.

Результати

Реформування місцевого самоврядування в Україні у взаємозв'язку з реалізацією державної регіональної політики постає як системоутворювальний процес, спрямований на формування інституційних передумов сталого соціально-економічного розвитку держави та її регіонів [1; 11, с. 73-79]. У сучасному науковому дискурсі державна регіональна політика розглядається не лише як сукупність інструментів вирівнювання територіальних диспропорцій, але і як складова загальнонаціональної стратегії розвитку, що інтегрує адміністративну реформу, трансформацію територіальної організації влади та модернізацію публічного адміністрування. Центральною метою такої політики є забезпечення належного рівня життя населення та дотримання державних соціальних стандартів незалежно від просторового розміщення громадян, що безпосередньо пов'язує її ефективність із дієздатністю органів місцевого самоврядування як базових суб'єктів територіального розвитку.

Концептуальне підґрунтя реформи базується на переході до моделі сервісної держави, у межах якої публічна влада орієнтується на якість надання послуг та задоволення потреб громадян [12, с. 45-49]. Децентралізація та деконцентрація владних повноважень розглядаються як ключові механізми наближення публічно-владних рішень до населення, що сприяє зміцненню демократичних засад, підвищенню прозорості влади та активізації участі громадян у процесах розвитку [10, с. 128-132]. Подолання надмірної централізації, яка тривалий час стримувала використання регіонального потенціалу, виступає необхідною умовою формування ефективної багаторівневої системи публічного врядування [13, с. 349-356].

Особлива роль органів місцевого самоврядування проявляється у забезпеченні життєстійкості територіальних громад, зокрема в умовах кризових і безпекових викликів [11, с. 73-79]. Їхня інституційна наближеність до населення зумовлює здатність оперативно реагувати на соціальні запити, адаптувати публічно-владні рішення до локальних умов та забезпечувати безперервність надання базових публічних послуг. Формування спроможних територіальних громад є ключовим завданням реформи, оскільки лише за наявності належної фінансової, кадрової та організаційної спроможності громади можуть самостійно забезпечувати розвиток освітньої, культурної, медичної та соціальної інфраструктури [8, с. 58-61]. У цьому контексті реформування місцевого самоврядування виступає практичним інструментом реалізації принципів народовладдя та соціальної справедливості.

Разом з тим сучасна модель управління регіональним розвитком характеризується наявністю інституційних дисбалансів, зумовлених нечітким розмежуванням повноважень між органами місцевого самоврядування та місцевими державними адміністраціями. Відсутність чіткого законодавчого визначення предметної компетенції призводить до дублювання функцій і конфліктів адміністративних повноважень, особливо на обласному та районному рівнях [9, с. 278-

295]. Домінування місцевих державних адміністрацій *(в умовах воєнного стану – військових адміністрацій)* у виконавчій вертикалі обмежує організаційну та фінансову автономію представницьких органів, що суперечить задекларованим засадам децентралізації. Усунення цих суперечностей через удосконалення законодавчого регулювання є необхідною умовою формування ефективної моделі регіонального врядування.

Нормативним ядром регіональної політики виступає Закон України «Про засади державної регіональної політики» *(далі – Закон № 156-VIII)*, який закріплює правове розуміння регіону як об'єкта публічного адміністрування та визначає механізми координації дій між центральними та місцевими органами влади [3].

Закон № 156-VIII формує нормативно-правову основу для визначення місця та функціонального призначення органів місцевого самоврядування у системі реалізації державної регіональної політики. У межах Закон № 156-VIII державна регіональна політика розглядається як складова внутрішньої політики держави, що реалізується на засадах узгоджених дій центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів публічного адміністрування. Таким чином, органи місцевого самоврядування законодавчо визнаються повноцінними учасниками процесу формування і впровадження політики регіонального розвитку, що забезпечує її територіальну спрямованість та адаптацію до потреб конкретних громад.

Законом № 156-VIII закріплено положення, відповідно до якого органи місцевого самоврядування залучаються до реалізації державної регіональної політики шляхом участі у розробленні та виконанні стратегічних і програмних документів регіонального розвитку. Це означає, що місцеві ради та їх виконавчі органи не обмежуються функціями виключно локального адміністрування, а виконують роль інституцій, відповідальних за інтеграцію місцевих пріоритетів у загальнодержавну систему цілей регіонального розвитку. Такий підхід сприяє посиленню впливу територіальних громад на визначення напрямів соціально-економічного розвитку відповідних територій.

Важливе значення Закон № 156-VIII надає координації діяльності між органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Регулювання ролі органів місцевого самоврядування здійснюється через закріплення принципу узгодженості дій, який передбачає необхідність погодження регіональних і місцевих програм з державними стратегіями розвитку. Це дозволяє забезпечити єдність державної регіональної політики та уникнути фрагментарності публічно-владних рішень, одночасно зберігаючи можливість урахування специфіки окремих територій.

Окремий акцент у Законі № 156-VIII зроблено на планувальній функції органів місцевого самоврядування. Вони наділяються повноваженнями щодо ініціювання, розроблення та реалізації програм соціально-економічного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць у межах визначених державою пріоритетів. Така модель правового регулювання сприяє формуванню багаторівневої системи стратегічного планування, у якій місцеві програми розвитку є складовими загальнонаціональної політики регіонального розвитку.

Закон № 156-VIII також визначає інституційні механізми участі органів місцевого самоврядування у реалізації державної регіональної політики, зокрема через їхню участь у створенні та діяльності агенцій регіонального розвитку. Надання органам місцевого самоврядування можливості бути співзасновниками таких інституцій сприяє посиленню їхньої ролі у підготовці та реалізації інвестиційних і інфраструктурних проєктів регіонального значення, а також у залученні додаткових фінансових та організаційних ресурсів.

Нормами Закону № 156-VIII встановлюється обов'язок органів місцевого самоврядування діяти у сфері регіонального розвитку з дотриманням базових принципів державної регіональної політики, зокрема законності, відкритості, субсидіарності та партнерства. Реалізація принципу субсидіарності передбачає передання значної частини повноважень щодо розвитку територій на рівень, найближчий до громадян [7, с. 4-5], що посилює публічно-владу автономію органів місцевого самоврядування та підвищує ефективність прийняття рішень.

Значну роль у визначенні функцій органів місцевого самоврядування відіграють положення Закону № 156-VIII щодо прозорості та публічності реалізації державної регіональної політики. Обов'язок забезпечення відкритого доступу до інформації про програми, проекти та результати регіонального розвитку сприяє підвищенню відповідальності місцевих органів влади перед територіальними громадами та створює умови для залучення громадськості до процесів управління розвитком територій.

У підсумку Закон № 156-VIII нормативно закріплює роль органів місцевого самоврядування як ключових суб'єктів реалізації регіональної політики на територіальному рівні. Визначаючи їх участь у стратегічному плануванні, координації, інституційному забезпеченні та фінансовій реалізації заходів регіонального розвитку, Закон створює правові передумови для поєднання державних і місцевих інтересів, що є необхідною умовою забезпечення збалансованого та сталого розвитку регіонів України.

Правову основу участі органів місцевого самоврядування у регіональній політиці доповнює Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (далі – Закон № 280/97-ВР), який закріплює гарантоване державою право територіальних громад самостійно вирішувати питання місцевого значення [2]. Законом № 280/97-ВР визначено систему органів місцевого самоврядування, їхній статус і повноваження у сфері соціально-економічного планування, управління комунальною власністю та реалізації місцевих програм. Взаємодія Закону № 280/97-ВР із законодавством про регіональну політику формує інституційно-функціональний механізм, у межах якого держава визначає стратегічні орієнтири розвитку, а місцеві органи забезпечують їх практичну реалізацію з урахуванням локальних потреб.

Інституційно-функціональний зв'язок між Законом № 280/97-ВР та Законом № 156-VIII реалізується через кілька взаємодоповнюючих механізмів. По-перше, місцеві ради і виконавчі органи мають право розробляти та приймати місцеві цільові програми, містобудівні та інші документи планування, які повинні узгоджуватися з регіональними стратегіями; таким чином органи місцевого самоврядування виступають як первинні суб'єкти формування інформаційної бази та практичних проектів для реалізації регіональних програм. По-друге, законодавство закріплює процедури міжрівневої координації (консультації, погодження, участь у робочих групах і міжмуніципальних проектах), які створюють правове поле для включення місцевих ініціатив у державні регіональні заходи. Ці положення забезпечують двонаправлену логіку: держава формує загальну стратегію, а місцеві органи адаптують і реалізують її з урахуванням локальних потреб.

Бюджетно-фінансовий аспект участі органів місцевого самоврядування у реалізації державної регіональної політики має визначальне значення. Розширення фінансової автономії громад та удосконалення міжбюджетних відносин створюють умови для співфінансування регіональних проектів і підвищення ефективності використання ресурсів. Водночас обмежена фінансова спроможність окремих громад та недосконалість механізмів бюджетного вирівнювання залишаються суттєвими бар'єрами для повноцінної реалізації регіональних ініціатив, що потребує подальшого нормативного та інституційного вдосконалення.

У сучасних умовах реформування дедалі більшого значення набуває впровадження інноваційних інструментів управління регіональним розвитком, зокрема стратегій розумної спеціалізації, проєктного менеджменту та розвитку інноваційних екосистем [5, с. 169-183]. Децентралізація створює передумови для реалізації підходу «знизу вгору», який дозволяє громадам мобілізувати внутрішній потенціал та формувати конкурентні переваги через взаємодію органів влади, бізнесу, наукових установ і громадянського суспільства. Розбудова інноваційної інфраструктури та впровадження цифрових технологій управління сприяють підвищенню прозорості та стійкості регіонального розвитку [6, с. 4-5].

Важливим аспектом реформи є трансформація регіонального рівня місцевого самоврядування, зокрема обласних та районних рад. Вони мають повноцінно представляти спільні інтереси територіальних громад, володіючи при цьому власними виконавчими органами та фінансовою автономією. Створення виконавчих комітетів обласних рад дозволить відійти від моделі прямого публічного адміністрування на регіональному рівні та забезпечити підзвітність виконавчої влади перед представниками громад [15, с. 30-36]. Це сприятиме зміцненню політичної децентралізації та створенню збалансованої системи стримувань і противаг у публічному адмініструванні.

Фінансове забезпечення є критичною умовою успішності реформи, що передбачає розширення адміністративних можливостей органів місцевого самоврядування у сфері пошуку джерел наповнення бюджетів. Децентралізація бюджетної системи через передачу значної частини податків до місцевих рівнів створює стимулюючі чинники для підвищення ділової активності в регіонах [14, с. 30-32.]. Зокрема, обґрунтований перерозподіл податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток підприємств дозволяє громадам формувати власний інвестиційний потенціал. Фінансова самодостатність територій є єдиним шляхом до подолання диспропорцій у дохідній базі та стимулювання регіонів до саморозвитку.

В умовах воєнного стану роль органів місцевого самоврядування набула нових вимірів, пов'язаних із підтриманням територіальної оборони, безпеки населення та захисту критичної інфраструктури. Місцеві органи влади стали ключовим елементом у процесах розподілу гуманітарної допомоги, взаємодії з внутрішньо переміщеними особами та ліквідації наслідків бойових дій. Ефективність їхньої діяльності в таких умовах залежить від злагодженої комунікації з військовими адміністраціями та здатності швидко адаптуватися до мінливого безпекового середовища [11, с. 73-79]. Здатність громад забезпечувати стійкість тилу підтвердила життєздатність реформи децентралізації навіть у часи найтяжчих випробувань.

Важливим етапом інституційного закріплення реформи є проєкт змін до Конституції України щодо децентралізації влади (*далі – Проєкт № 2598*), який спрямований на конституційне визнання територіальної громади первинним носієм місцевого самоврядування. Закріплення принципу субсидіарності на конституційному рівні формує правові гарантії стабільності реформи та створює умови для чіткого розмежування повноважень між державою і місцевим самоврядуванням. Реалізація цих змін сприяє посиленню відповідальності громад за результати власного розвитку та формуванню партнерської моделі взаємодії між рівнями влади.

Проєкт № 2598 є комплексним конституційно-правовим актом, спрямованим на системне закріплення результатів реформи публічної влади та формування сталої моделі територіальної організації публічного адміністрування. Його положення орієнтовані на перегляд конституційних засад адміністративно-територіального устрою держави з акцентом на визнання територіальної громади первинним носієм місцевого самоврядування. Такий підхід створює правову основу для переорієнтації

державної регіональної політики з централізованої моделі управління на модель, у якій визначальну роль відіграють інтереси та потреби територій, а також їх спроможність до самостійного розвитку.

Запропоновані конституційні зміни закладають чіткі засади розмежування повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, що має безпосередній вплив на реалізацію державної регіональної політики. Закріплення принципу субсидіарності на конституційному рівні забезпечує передачу публічно-владних функцій на той рівень, де вони можуть бути реалізовані найбільш ефективно та з урахуванням локальних особливостей. У результаті формується правовий механізм, який сприяє більш адресному та диференційованому підходу до регіонального розвитку, що відповідає сучасним європейським стандартам публічного управління.

Важливим наслідком ухвалення зазначеного проекту є посилення інституційної ролі територіальних громад у процесі формування та реалізації регіональної політики. Надання громадам конституційно гарантованих повноважень у сфері планування соціально-економічного розвитку, управління комунальними ресурсами та визначення пріоритетів територіального розвитку сприяє підвищенню їх відповідальності за результати власної діяльності. Це, у свою чергу, створює умови для більш ефективного використання місцевого потенціалу та зменшення диспропорцій у розвитку регіонів.

З точки зору системної реалізації державної регіональної політики, запропоновані конституційні зміни сприяють формуванню нової моделі взаємодії між центральними органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Вона ґрунтується на засадах координації, партнерства та взаємної відповідальності, що дозволяє забезпечити єдність державної політики за одночасного врахування регіональної специфіки. Така модель мінімізує ризики дублювання повноважень і сприяє узгодженості стратегічних та програмних документів регіонального розвитку.

У цілому прийняття Проекту № 2598 має потенціал стати визначальним чинником трансформації державної регіональної політики. Конституційне закріплення децентралізаційних засад забезпечує стабільність і незворотність реформ, створює правові гарантії для подальшого розвитку місцевого самоврядування та сприяє формуванню збалансованої системи територіального розвитку. У довгостроковій перспективі це підвищує ефективність публічного адміністрування та сприяє сталому соціально-економічному розвитку регіонів України.

Висновки

Реформування місцевого самоврядування в Україні у контексті реалізації державної регіональної політики підтверджує свій системоутворювальний характер і виступає ключовою інституційною передумовою трансформації публічного адміністрування. Воно забезпечує перехід від централізованої моделі державного впливу на розвиток територій до багаторівневої системи врядування, у межах якої територіальні громади набувають реальної спроможності впливати на соціально-економічні процеси. Такий підхід узгоджується з європейськими стандартами місцевої демократії та відповідає стратегічному курсу України на європейську інтеграцію, оскільки сприяє утвердженню принципів субсидіарності, участі громадян і відповідальності влади.

Нормативна взаємодія Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та Закону України «Про засади державної регіональної політики» формує правову основу залучення органів місцевого самоврядування до процесів стратегічного планування, програмування та реалізації регіонального розвитку. Водночас проведений аналіз

свідчить, що формальне закріплення повноважень не гарантує їх ефективної реалізації без належного фінансового, кадрового та організаційного забезпечення. Відсутність чіткого розмежування компетенцій між органами місцевого самоврядування та органами державної влади, а також недосконалість механізмів координації знижують потенціал регіональної політики та створюють ризики управлінської фрагментації.

Особливого значення в умовах сучасних викликів набуває здатність органів місцевого самоврядування виступати активними суб'єктами інноваційного та безпекового розвитку територій. Децентралізація відкриває можливості для впровадження стратегій розумної спеціалізації, розвитку інноваційних екосистем та ефективного використання локальних ресурсів. Практика функціонування територіальних громад у період воєнного стану засвідчила, що саме на місцевому рівні зосереджено ключові механізми забезпечення життєстійкості, соціальної підтримки населення та збереження критичної інфраструктури, що додатково підкреслює стратегічну роль місцевого самоврядування у системі державної регіональної політики.

Узагальнюючи, реформування місцевого самоврядування слід розглядати не як завершений етап, а як динамічний процес інституційного розвитку, від якого безпосередньо залежить ефективність державної регіональної політики. Подальше поглиблення реформи має бути спрямоване на конституційне та законодавче закріплення принципів субсидіарності, фінансової самостійності та партнерства між рівнями влади. Лише за умови поєднання стратегічного керівництва держави з реальною автономією і відповідальністю територіальних громад можливо досягти збалансованого, інклюзивного та сталого розвитку регіонів України і зміцнення національної єдності у децентралізованій державі.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96. *Голос України*, 13.07.1996, № 128. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр/card6#Public>
2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» : № 280/97-ВР від 21 травня 1997 р. *Голос України*, 12.06.1997. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>
3. Закон України «Про засади державної регіональної політики» : № 156-VIII від 5 лютого 2015 р. *Голос України*, 04.03.2015, № 39. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>
4. Проект Закону про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади : реєстр. № 2598 від 13.12.2019. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67644
5. Ажажа М. А., Фурсін О. О., Венгер О. М. Зарубіжний досвід регіонального економічного розвитку: інновації, екосистема, місцеве самоврядування. *Humanities studies*. 2022. Вип. 11. С. 169-183. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/humst_2022_11_20
6. Бобровська О. Ю. Потенціал місцевого самоврядування в забезпеченні сталого розвитку регіону. *Аспекти публічного управління*. 2016. № 4-5. С. 56-69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2016_4-5_9
7. Бойко Г. В., Камінська Н. В. Еволюція місцевого та регіонального самоврядування в умовах розвитку європейської демократії. *Архіви України*. 2014. № 4-5. С. 73-83. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ay_2014_4-5_8

8. Двігун А. О. Вплив реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади на регіональний розвиток. *Вісник економічної науки України*. 2021. № 2. С. 58-61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Venu_2021_2_8
9. Калинець Н. Організаційно-правові засади відносин органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування на регіональному рівні. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2015. Вип. 16. С. 278-295. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tppd_2015_16_21
10. Личко Т. М. Проблеми діяльності регіональних органів місцевого самоврядування на сучасному етапі розвитку українського суспільства. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили*. Серія: Політологія. 2009. Т. 110, Вип. 97. С. 128-132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdupol_2009_110_97_26
11. Пак Н. Т., Скулинець К. В. Роль місцевого самоврядування у забезпеченні безпеки регіонів під час війни. *Публічне адміністрування та національна безпека*. 2024. № 9. С. 73-79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pubans_2024_9_11
12. Рекомендації Конгресу Ради Європи щодо стану місцевої та регіональної демократії в Україні як «дорожня карта» для подальшого реформування системи місцевого самоврядування України. *Місьцеве самоврядування та регіональний розвиток в Україні*. 2013. № 4. С. 45-49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mcrru_2013_4_21
13. Снігур С. П. Сучасний стан та проблеми функціонування місцевого самоврядування в Україні на регіональному рівні. *Науковий вісник Академії муніципального управління*. Серія: Управління. 2010. Вип. 1. С. 349-356. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvamu_upravl_2010_1_46
14. Федорук А. Модернізація системи місцевого самоврядування – запорука успішного розвитку регіонів і держави. *Місьцеве самоврядування та регіональний розвиток в Україні*. 2013. № 2. С. 30-32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mcrru_2013_2_14
15. Шуп'яна М. Ю. Регіональні органи місцевого самоврядування в Україні: сучасність та перспективи в процесі децентралізації. *Право і суспільство*. 2016. № 1(2). С. 30–36. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2016_1\(2\)_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2016_1(2)_8)